היזק ראיה: דף עבודה על הסוגיה הראשונה בבבא בתרא

נוצר בבינה מלאכותית · נוסח הגמרא, רש"י, תוספות ורמב"ם: דפוסים ישנים (מתוך ספריא). ההסברים והשאלות בניסוח שלנו.

📋 **הוראות:** קראו את המקורות שלפני כל קבוצת שאלות. ענו בלשונכם וציינו מקור לכל טענה. חלקים א–ד הם עיון ותרגול; חלק ה בנוי כשאלת בגרות (25 נקודות). אפשר להיעזר בדף הסיכום.

חלק א: המשנה ולישנא קמא

מתני' השותפין שרצו לעשות מחיצה בחצר בונין את הכותל באמצע מקום שנהגו לבנות גויל גזית כפיסין לבינין בונין הכל כמנהג המדינה גויל זה נותן ג' טפחים וזה נותן ג' טפחים בגזית זה נותן טפחיים ומחצה וזה נותן טפחיים ומחצה בכפיסין זה נותן טפחיים וזה נותן טפחיים בלבינין זה נותן טפח ומחצה וזה נותן טפח ומחצה לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם וכן בגינה מקום שנהגו לגדור מחייבין אותו אבל בבקעה מקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו אלא אם רצה כונס לתוך שלו ובונה ועושה חזית מבחוץ לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים שלו אם עשו מדעת שניהם בונין את הכותל באמצע ועושין חזית מכאן ומכאן לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם:

בבא בתרא ב ע"א, המשנה · נוסח הגמרא: דפוס וילנא (מתוך ספריא)

1. לפי המשנה, מי נותן את מקום הכותל ואת האבנים? מה קורה לכותל שנפל, ולמה? הסבירו את המילה "לפיכך".

גמ' סברוה מאי מחיצה גודא כדתניא מחיצת הכרם שנפרצה אומר לו גדור חזרה ונפרצה אומר לו גדור נתיאש הימנה ולא גדרה ה"ז קידש וחייב באחריותה טעמא דרצו הא לא רצו אין מחייבין אותו אלמא היזק ראיה לאו שמיה היזק ואימא מחיצה פלוגתא כדכתיב (במדבר לא, מג) ותהי מחצת העדה וכיון דרצו בונין את הכותל בעל כרחו אלמא היזק ראיה שמיה היזק אי הכי האי שרצו לעשות מחיצה שרצו לחצות מבעי ליה אלא מאי גודא בונין את הכותל בונין אותו מבעי ליה אי תנא אותו הוה אמינא במסיפס בעלמא קמ"ל כותל:

בבא בתרא ב ע"א–ב ע"ב · נוסח הגמרא: דפוס וילנא (מתוך ספריא)

2. הגמרא מציעה שני פירושים למילה "מחיצה". השלימו את הטבלה.

הפירוש	הראיה ללשון	מה נלמד מ"שרצו"	מסקנה: היזק ראיה
גודא			
פלוגתא			

3. למה הגמרא דוחה את הפירוש "פלוגתא" בלשון הראשונה? ומה עונה הגמרא לקושיה "בונין אותו מבעי ליה"? מה היה עלול לטעות מי שקורא "אותו"?

4. "פשיטא, לא צריכא דקדים חד ורצייה לחבריה". תארו במילים שלכם את המקרה ואת הטענה "באוירא איתרצאי לך, בתשמישתא לא איתרצאי לך". מה המשנה מלמדת לגבי מקרה זה?

חלק ב: הראיות והדחיות

והיזק ראיה לאו שמיה היזק (סימן גינה כותל כופין וחולקין חלונות דרב נחמן) תא שמע וכן בגינה גינה שאני כדר' אבא דאמר ר' אבא אמר רב הונא אמר רב אסור לאדם לעמוד בשדה חבירו בשעה שהיא עומדת בקמותיה והא וכן קתני אגויל וגזית ת"ש כותל חצר שנפל מחייבין אותו לבנות עד ד' אמות נפל שאני ודקארי לה מאי קארי לה סיפא איצטריכא ליה מד' אמות ולמעלה אין מחייבין אותו ת"ש כופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר ש"מ היזק ראיה שמיה היזק הזיקא דרבים שאני ודיחיד לא תא שמע אין חולקין את החצר עד שיהא בה ד' אמות לזה וד' אמות לזה הא יש בה כדי לזה וכדי לזה חולקין מאי לאו בכותל לא במסיפס בעלמא תא שמע החלונות בין מלמעלה בין מלמטה ובין מכנגדן ד' אמות ותני עלה מלמעלן כדי שלא יציץ ויראה מלמטן כדי שלא יעמוד ויראה מכנגדן כדי שלא יאפיל הזיקא דבית שאני תא שמע דאמר רב נחמן אמר שמואל גג הסמוך לחצר חבירו עושין לו מעקה גבוה ד' אמות שאני התם דאמר ליה בעל החצר לבעל הגג לדידי קביעה לי תשמישי לדידך לא קביעה לך תשמישתך ולא ידענא בהי עידנא סליקא ואתית דאיצטנע מינך

5. השלימו את הטבלה: לכל ראיה כתבו מה ניסו להוכיח ממנה, ובמה היא שונה מהיזק ראיה רגיל בין שותפים.

הראיה (לפי הסימן)	מה ניסו להוכיח	הדחייה: "... שאני"
גינה		
כותל		
כופין (בית שער)		
וחולקין		
חלונות		
דרב נחמן (גג)		

6. בראיה מ"וכן בגינה" הגמרא מקשה "והא וכן קתני אגויל וגזית", ואינה מביאה תשובה. הסבירו את הקושיה בעזרת רש"י ("דמשמע תרוייהו חד טעמא הוא גינה וחצר"), והציעו בעצמכם תשובה אפשרית.

7. מה המשותף לשלוש הדחיות "הזיקא דרבים שאני", "הזיקא דבית שאני" ודחיית הראיה מרב נחמן? נסחו את העיקרון במשפט אחד: באיזה מקרה היזק ראיה ודאי נחשב נזק, גם לפי הלשון הראשונה?

חלק ג: לישנא בתרא והעמדת המשנה

לישנא אחרינא אמרי לה סברוה מאי מחיצה פלוגתא דכתיב (במדבר לא, מג) ותהי מחצת העדה וכיון דרצו בונין את הכותל בעל כורחן אלמא היזק ראיה שמיה היזק אימא מאי מחיצה גודא (דתנן) מחיצת הכרם שנפרצה אומר לו גדור נפרצה אומר לו גדור נתיאש הימנה ולא גדרה הרי זה קידש וחייב באחריותה וטעמא דרצו הא לא רצו אין מחייבין אותו אלמא היזק ראיה לאו שמיה היזק אי הכי בונין את הכותל בונין אותו מבעי ליה אלא מאי פלוגתא אי הכי שרצו לעשות מחיצה שרצו לחצות מבעי ליה כדאמרי אינשי תא נעביד פלוגתא ואי היזק ראיה שמיה היזק מאי איריא רצו אפילו לא רצו נמי א"ר אסי א"ר יוחנן משנתנו כשאין בה דין חלוקה והוא דרצו

בבא בתרא ג ע"א · נוסח הגמרא: דפוס וילנא (מתוך ספריא)

במאי אוקימתא למתני' בשאין בה דין חלוקה אי בשאין בה דין חלוקה כי רצו מאי הוי נהדרו בהו א"ר אסי א"ר יוחנן שקנו מידן וכי קנו מידן מאי הוי קנין דברים בעלמא הוא בשקנו מידן ברוחות רב אשי אמר כגון שהלך זה בתוך שלו והחזיק וזה בתוך שלו והחזיק:

בבא בתרא ג ע"א · נוסח הגמרא: דפוס וילנא (מתוך ספריא)

8. בלישנא בתרא הגמרא מקשה: "ואי היזק ראיה שמיה היזק, מאי איריא רצו?". הסבירו את הקושיה ואת תשובת רבי יוחנן. מהי "חצר שאין בה דין חלוקה", ולמה דווקא בה צריך ש"רצו"?

9. סדרו את שלבי הקניין: "שקנו מידן" ← "קנין דברים בעלמא הוא" ← "שקנו מידן ברוחות" ← "רב אשי: החזיק". מה הבעיה בכל שלב, ואיך השלב הבא פותר אותה?

חלק ד: חשיבה מסדר גבוה

פחות מטפח אין לו חזקה ואינו יכול למחות: אמר רב הונא לא שנו אלא בעל הגג בבעל החצר אבל בעל החצר בבעל הגג יכול למחות ורב יהודה אמר אפילו בעל חצר בבעל הגג אינו יכול למחות לימא בהיזק ראיה קמיפלגי דמר סבר שמיה היזק ומר סבר לאו שמיה היזק לא דכולי עלמא שמיה היזק ושאני הכא דאמר ליה לתשמישתא לא חזי למאי חזי למתלא ביה מידי מהדרנא אפאי ותלינא ביה ואידך אמר ליה זימנין דבעיתת:

בבא בתרא נט ע"ב · נוסח הגמרא: דפוס וילנא (מתוך ספריא)

מתני' לא יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון היה קטן לא יעשנו גדול אחד לא יעשנו שנים אבל פותח הוא לרה"ר פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון היה קטן עושה אותו גדול ואחד עושה אותו שנים: גמ' מנהני מילי א"ר יוחנן דאמר קרא (במדבר כד, ב) וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו מה ראה ראה שאין פתחי אהליהם מכוונין זה לזה אמר ראוין הללו שתשרה עליהם שכינה:

בבא בתרא ס ע"א · נוסח הגמרא: דפוס וילנא (מתוך ספריא)

10. בדף נט ע"ב הגמרא אומרת "דכולי עלמא שמיה היזק". האם משפט זה מכריע בין שתי הלשונות בדף ב? נמקו, והשוו לפסק התוספות ("כלשון שני הלכה").

11. רבי יוחנן לומד את דין "פתח כנגד פתח" מבלעם. מה ההבדל בין מקור כזה לבין שאר הראיות בסוגיה? מה הוא מוסיף להבנת היזק ראיה: נזק ממוני, ערך מוסרי, או שניהם?

12. מהסוגיה לימינו. שכן מתקין מצלמה במרפסת שלו, וחלק מהתמונה מראה את החצר שלכם. נסחו טיעון בשיטת הסוגיה: אילו מן ה"שאני" שבסוגיה דומים למקרה הזה ואילו שונים ממנו? (אין צורך לפסוק הלכה; זו שאלת חשיבה.)

חלק ה: שאלה בסגנון בגרות (25 נקודות)

קראו את רש"י ד"ה פלוגתא, את התוספות ד"ה סברוה ואת לשון הרמב"ם, וענו על כל הסעיפים.

רש"י (ב ע"ב, ד"ה פלוגתא): "פלוגתא: חלוקת חצר שהושוו דעתם לחולקה וכגון שלא היה בה ח' אמות כדי לזה וכדי לזה שאין האחד יכול לכוף את חבירו לחולקה ולהכי תני שרצו שכיון שרצו לחולקה בונין כותל אבנים על כרחם ואם בא האחד לומר אי איפשי ביציאה זו אלא מסיפס בעלמא אין שומעין לו משום היזק הראיה"

תוספות (ב ע"א, ד"ה סברוה): "סברוה מאי מחיצה גודא. אע"ג דלבסוף קאי קאמר סברוה לפי שזה הלשון אינו עיקר מחמת פירכא דלקמן ודיחוי בעלמא הוא האי דמשני וכלשון שני הלכה וכן פוסק ר"ת ואגב דנקט בהאי לישנא סברוה נקט נמי בלישנא אחריתי ועוד אור"י דבפרק קמא דנדרים (דף יא.) איכא סברוה אע"ג דלבסוף קאי ומסיק הכי"

רמב"ם (הלכות שכנים ב, יד): "חָצֵר הַשָּׁתָפִין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ דִּין חֲלוּקָה. אוֹ שֶׁחִלְּקוּהָ בִּרְצוֹנָם אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין חֲלוּקָה. יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לָכֹף אֶת חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת הַכֹּתֶל בָּאֶמְצַע כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאֵהוּ חֲבֵרוֹ בְּשָׁעָה שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ. שֶׁהֲזֵק רְאִיָּה הֶזֵּק הוּא וְאֵין לוֹ חֶזְקָה בָּחָצֵר. אֶלָּא אַף עַל פִּי שֶׁעָמְדוּ כָּךְ שָׁנִים רַבּוֹת בְּלֹא מְחִצָּה כּוֹפֵהוּ לַעֲשׂוֹת מְחִצָּה בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה"

א. לפי רש"י, באיזו חצר מדובר בפירוש "פלוגתא", ומה פירוש "אין שומעין לו משום היזק הראיה"? (5 נק')

ב. התוספות שואלים מדוע הגמרא פותחת ב"סברוה" גם בלשון שנשארת למסקנה. מהי התשובה? ומה פוסק ר"ת? (6 נק')

ג. הראו כיצד דברי הרמב"ם מבוססים על הלשון השנייה בגמרא: ציינו שני פרטים בלשונו ואת המקור לכל אחד בסוגיה. (8 נק')

ד. הרמב"ם מוסיף "ואין לו חזקה בחצר". הסבירו את החידוש, וקשרו אותו לסברה שבדחייה האחרונה בגמרא ("לא ידענא בהי עידנא סליקא ואתית") או לדף נט ע"ב. (6 נק')